

V Paříži, dne 2. června 1934.

Pane prezidente,

používaje příležitosti, že mám dnes odpoledne kurýra pro Prahu, chci Vám podati zprávu o politice Francie vůči Rusku, o níž jsem se zmínil ze Ženevy v telefonickém rozhovoru s ministrem Benešem dne 20. května a o níž jsem mu podal podrobnou zprávu do Ženevy dne 29. května.¹

Začátkem měsíce března požádal mne generální sekretář Quai d'Orsay Leger², abych promluvil s Barthouem o důležitosti Společnosti národů pro Francii a Československo. Přísně důvěrně a kamarádsky mi sdělil, že vláda Doumergova³ stojí před vážným rozhodnutím, zda má svou zahraniční politiku opíratí o Společnost národů anebo nikoliv. Barthou⁴ totiž byl proti Společnosti národů silně zaujat, neboť v ní viděl „hnízdlo mezinárodního socialismu podkopávajícího Francii“, a proto zamítl Legerovi schváliti nótu o odzbrojení, která se stavěla na půdu Společnosti národů.

Mezi jiným mluvili jsme o Rusku, se kterým od své návštěvy minulého roku v Moskvě Herriot chtěl politickou a vojenskou alianci.⁵ Herriot ovšem nevěděl, že aliance rusko-francouzská je nemožná, neboť Francie je vázána dohodami locarnskými, které byly uzavřeny v rámci paktu Společnosti národů. Kdyby se tudíž Barthou rozhodl svou politiku na půdu S[poolečnosti] n[árodů] nestavět, buď by to mělo za následek, že by k dohodě s Ruskem nedošlo, nebo Francie by se dostala do rozporu s Locarnem.

Jelikož jsem se v těch dnech vrátil z Londýna, kde jsem přednášel o Malé dohodě a Společnosti národů,⁶ měl jsem příležitost Barthouovi vykládat své poznatky o anglické politice.

Ve svém rozhovoru z 9. března varoval jsem Barthou[a] proti optimismu, který projevoval očekáváním, že Anglie bude ochotna vzítí na sebe závazky ve věci bezpečnosti a vykládal jsem mu s podrobným odůvodněním, na základě svých rozhovorů v Londýně, že jedinou bezpečnou věcí v politice MacDonalda⁷ je to, že si anglická vláda nemůže dovoliti – neboť by jí veřejné mínění nedovolilo – potírati Francii, když tato bude hájiti S[poolečnost] n[árodů].

Na druhý den Leger vděčně mi děkoval za pomoc, kterou jsem mu přinesl a sdělil mi první výsledek mého zákroku: Barthou přijal redakci nóty, kterou den předtím zamítl.

Dalším přímým důsledkem toho bylo, že Leger dostal od Barthou[a] svolení, aby neoficiálně a osobně projednal se sovětským velvyslancem Dovgalevským⁸ myšlenku spolupráce Ruska a Francie.

Jelikož proti tlaku Japonska na východě a Německa na západě Sověty jsou nuceny hledati oporu ve Francii, jednalo se nám o to, toto postavení Sovětů využít ve prospěch celkových politických zájmů Francie a Československa. Byla to příležitost proti diktátorským choutkám velmocenským MacDonalda a Mussoliniho použití Sovětů na obranu Společnosti národů a jejích principů. Neméně jednalo se nám o to význam Německa

a Itálie pro francouzskou politiku ztenčiti, a tak navrátiti Francii větší politickou svobodu i vůči Anglii. V tak jedinečné příležitosti nutno bylo pokračovati s veškerou opatrností. Nutno bylo proto bráti zřetel na všechno, aby vnitřní politika francouzská novou politiku s Ruskem nezmařila. Bylo tudíž třeba hledati takový systém, který by nikde nevyvolal pro Francii nové politické a diplomatické těžkosti. Jednalo se tudíž na prvním místě o to, aby nebyla Francie zatažena do sporu s Japonskem. To je životní otázka pro koloniální říši francouzskou v Asii. Zde bylo pro Francouze lehko poukázati Sovětům na to, že ani s carským Ruskem se Francie nevázala na politiku, ani proti Spojeným státům, ani proti Japonsku.

Další obtíž, které bylo nutno se vyhnouti, byla Itálie. Vzhledem na vzpouru na Balkáně proti Itálii,⁹ bylo zapotřebí vyhnouti se Francii politickým závazkům v oblasti východního Středozemního moře a moře Černého, neboť bylo přirozené, že by v takové politice Francie Itálie viděla podporování vzpoury Balkánu proti Římu. Dále bylo zapotřebí bráti ohled na Polsko, aby toto nemohlo postaviti Francii do situace, ve které tato by byla nucena rozhodovati se mezi Ruskem a Polskem. Konečně bylo nutno dávatí pozor, aby Anglie, neutrálové a Společnost národů sama, nemohly obviňovati Francii, že kuje pikle proti Německu.

To znamenalo, že Francie nesmí uzavřít žádné individuální smlouvy s Ruskem, ani žádné smlouvy všeobecné, nýbrž smlouvu kolektivní, v rámci Společnosti národů.

1. Kontrahenti. Z těchto úvah zrodila se myšlenka udělati *regionální dohodu* na evropském východě, obdobnou dohodě locarnské. Zde Sověty navrhovaly, aby kontrahenty byly: Rusko, Francie, Belgie, Polsko, Československo a baltické státy. Sovětům totiž nesmírně záleží na baltických státech, neboť politika nejen Němců, nýbrž i Poláků vůči baltickým státům je nejasná a dělá Sovětům veliké starosti. Sověty chtějí při této příležitosti donutiti Poláky, aby konečně ukázali, co mají za úmysly vůči baltickým státům. Leger plně souhlasil, ale žádal, aby vyloučena byla Belgie a přibráno do dohody Německo. Dovgalevský souhlasil.

2. Obsah. Co do obsahu dohody v jednání s Dovgalevským Leger hájí dvě myšlenky: pakt o neútočení a vzájemnou pomoc proti útočnickovi.

Zde francouzská diplomacie musí býti na velkém pozoru, aby francouzský parlament tuto novou politiku nezmařil s poukazem na to, že se Francie zavazuje přispěti pomocí někomu novému na nejistém a nebezpečném evropském východě. Proto Leger navrhl Dovgalevskému, aby se na jedné straně všechny zmíněné státy zavázaly jeden druhého nikdy nenapadnouti, ale aby povinnost poskytnouti si pomoci proti útočnickovi vztahovala se výhradně jen na sousedy. Tak, například, kdyby napadeno bylo Estonsko, povinnost přispěti na pomoc měly by jen sousední státy, to jest Lotyšsko, Litva, Polsko a Rusko.

Jednalo se dále o to, udělati něco, co by francouzská diplomacie mohla svému parlamentu přinést jako přímý zisk pro bezpečnost Francie. Tento nový přínos bude garanci rýnského paktu¹⁰ Ruskem.

3. Forma dohody. Co se týče formy, bylo by možno tyto myšlenky vtělití ve dvě smlouvy: ve smlouvu o neútočení a ve smlouvu o vzájemné pomoci mezi sousedy, se zvláštním ustanovením pro Rusko a Francii. Nebo řečené myšlenky daly by se vtělití

do tří smluv: 1) smlouva o neútočení, kterou by podepsaly baltické státy, Polsko, Německo, Československo, Francie a Rusko; 2) smlouva o vzájemné pomoci mezi sousedy, kterou by podepsaly baltické státy, Polsko, Rusko, Československo a Německo, a 3) konečně smlouva franko-ruská, v níž by Rusko garantovalo rýnský pakt a Francie by garantovala Rusku smlouvu o neútočení a vzájemné pomoci.

Ministerská rada francouzská se touto věcí dosud nezabývala. Jedině co se stalo, bylo, že Barthou dostal před 18. květnem od ministerské rady principiální svolení, že může s Litvinovem jednat.

Dne 18. května došlo k rozmluvě v Ženevě mezi Barthou[em] a Litvinovem. Jednalo se o to, aby Litvinov řekl, zda výše uvedený systém přijímá. Litvinov principiálně systém přijal a řekl, že své připomínky dodatečně sdělí. Barthou mu ovšem připomněl, že podmínkou pro vytvoření výše uvedeného systému bezpečnostního je vstup Ruska do Společnosti národů.

Litvinov opakoval své námítky proti vstupu do S[polečnosti] n[árodů] a formuloval je takto: 1) Rusko prý nemůže přijati arbitráž pro spory vyskytnuvší se před jeho vstupem do S[polečnosti] n[árodů]. Barthou mu opakoval vysvětlení, které dal Leger Dovgalevskému a dle kterého vstupem do Společnosti národů Rusko se neváže přijmouti arbitráž, neboť pakt Společnosti národů ukládá svým členům jen to, že se musí ve sporech podrobiti proceduře Rady a Shromáždění.

2) Sovětská vláda žádala, aby vstoupení Ruska do S[polečnosti] n[árodů] předcházelo prohlášení Společnosti národů proti rasismu. Barthou vysvětlil Litvinovovi, že S[polečnost] n[árodů] se nemůže do vnitřních věcí Německa vměšovati, neboť kdyby tak udělala v tomto případě, mohla by se potom stejným právem míchat do vnitřních věcí Ruska, věcí, které nejsou docela shodné se zásadami praktikovanými lidem západní Evropy.

3) Rusko stavělo podmínku pro vstup do Společnosti národů, aby bylo všemi členy S[polečnosti] n[árodů] napřed uznáno. Barthou opakoval vysvětlení, že uznání nenese ještě s sebou povinnosti jmenovati diplomatické zastoupení. Řekl Litvinovovi, že ví, že se Moskvě nejedná tak o uznání jako o diplomatické zastoupení. To však je něco, co každý stát musí individuálně si rozhodnout.

Při té příležitosti Barthou řekl Litvinovovi, že v této věci státy Malé dohody jsou příznivě Rusku nakloněny.

4) Svým vstupem do Společnosti národů Rusko nechce schváliti systém mandátů,¹¹ který se prý příčí zásadám sovětským. Barthou vysvětlil Litvinovovi, že systém mandátů vytvořen byl ne Společností národů, nýbrž velmocemi, které pověřily S[polečnost] n[árodů] dozorem nad jejich provozováním. Svým vstupem do S[polečnost] n[árodů] tudíž Sověty nejsou nuceny systém mandátů schvalovati.

Vrácením se do Evropy jako velmoc, Rusko mění šachovnici evropské diplomacie. V sebeobraně proti Japonsku na východě a Německu na západě Sověty se stanou ochráncem Společnosti národů a politického statutu dnešní Evropy. Následky tohoto kroku francouzští komunisté velmi dobře cítí, a jsou si vědomi, že Sověty tak jedním tahem zničí základ, na kterém jsou vybudovány komunistické strany v Evropě. Proto v komunistické straně francouzské nastává již rozkol.

Příprava výše zmíněné politiky byla tak tajná, že mne Leger výslovně žádal, abych o ní něčeho nepsal a přes Německo něčeho do Prahy netelefonoval. Aby věc zůstala v tajnosti, Leger nechtěl do jednání zasvětit ani Massigliho, a proto k rozhovoru Barthou–Litvinov v Ženevě 18. května vyslal politického ředitele Bargetona.

Celý systém je vybudován na Společnosti národů. V rozhovorech, které jsem s ním o těchto věcech měl 14. a 19. května, ministr Barthou mně děkoval, že jsem mu 9. března místo Společnosti národů v československé politice vysvětlil a Leger dne 26. května ještě vděčně vzpomínal toho, že jsem mu v rozhodném okamžiku u jeho vlastního ministra pomohl vytvořit základ pro novou francouzskou politiku s Ruskem.

Srdečně Vás pozdravuji

Vám oddaný
Osuský^d

DOPIS

AÚTGM, f. T. G. Masaryk, sign. Kor-II-93. Originál, strojopis.

- a – Psáno na hlavičkovém papíře Vyslanectví Československé republiky v Paříži. Adresováno: Pan Dr. T. G. Masaryk, prezident republiky Československé, Praha – Hrad.
- b – Dokument označen: Č. 270/34-dův. Věc: Francie a Rusko.
- c – Podtrženo v textu.
- d – Vlastnoruční podpis.
- 1 – Viz AMZV, Ženeva, Telegramy došlé.
- 2 – Alexis Léger (1887–1975), francouzský básník a diplomat.
- 3 – Gaston Doumergue (1863–1937), francouzský politik, prezident republiky v letech 1924–1931. Jeho kabinet národní jednoty vládl od 6. 2. do 18. 11. 1934.
- 4 – Jean Louis Barthou (1862–1934), francouzský politik, jako ministr zahraničí měl hlavní zásluhu na přípravě francouzsko-sovětského paktu, který pak podepsal jeho nástupce Pierre Laval. Zahynul při atentátu na jugoslávského krále Alexandra I., kterého doprovázel při jeho návštěvě Francie.
- 5 – Édouard Herriot (1872–1957), francouzský politik, ministerský předseda a ministr zahraničí od 3. června do 18. prosince 1932. Ve dnech 26. srpna – 9. září 1933 navštívil SSSR. V době hladomoru na Ukrajině se zúčastnil Stalinem zorganizované a naranžované cesty po této zemi. Po návratu veřejně prohlásil, že na Ukrajině žádný hladomor neexistuje.
- 6 – Osuský přednášel v Londýně v Royal Institute of International Affairs 1. 3. 1934. Pronesl přednášku na téma Malá dohoda a Společnost národů. K tomu viz zde dok. č. 248.
- 7 – James Ramsay MacDonald (1866 – 1937), britský labouristický politik, ministerský předseda v letech 1924, 1929–1931 a 1931–1935.
- 8 – Valerian Saulovič Dovgalevskij (1885–1934), ruský revolucionář a politik; v letech 1908–1917 žil v exilu ve Francii a stal se členem Francouzské socialistické strany. Sovětský diplomatický zástupce ve Francii v letech 1927–1934.
- 9 – Míneňa je tzv. Balkánská dohoda, pakt uzavřený 9. února 1934 mezi Tureckem, Řeckem, Jugoslávií a Rumunskem, v němž se signatáři zavazovali nepřipustit změnu statu quo na Balkáně. Pakt byl namířen proti revizionistickým snahám Itálie a nepřímo rovněž Bulharska a Maďarska.
- 10 – Jde o německý návrh z 20. ledna 1925 na garanci statu quo ohledně západních německých hranic a statutu Porýní, kde podle versailleské smlouvy nesmělo Německo udržovat armádu ani budovat vojenská zařízení.
- 11 – Mandátními územími se rozuměly někdejší německé kolonie a území zaniklé Osmanské říše na Středním východě, která byla Společnosti národů dána až do konečného rozhodnutí do správy některé z vítězných mocností.